

ПОЛИТИЧЕСКА СИСТЕМА НА РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЯ

Доц. д-р Мария Чавдарова

Политическата система на Република Словения се развива под влияние на специфични предпоставки, които не се откриват в други балкански държави. Към тях спадат: географско положение, историческо минало извън Османската империя, етнически най-хомогенна постюгославска държава, икономически най-развита страна в Югоизточна Европа с толерантен социален и граждански диалог, референдумна демокрация и консенсусно управление – благоприятни условия за трайни правителства при крехки парламентарни мнозинства.

В много енциклопедии Словения е представена като страна от Централна Европа. Словенски политици и учени не желаят да свързват държавата си с размирните Балкани и с нестабилната Югоизточна Европа. Те изискват от своите чуждестранни партньори да гледат на тях като на „южна граница на стабилната Западна Европа, а не като на северозападна граница на Източна Европа“²¹⁰. Мотивите се свързват с географското положение и с историята на страната до началото на XX век.

Без да оспорвам значението на географското положение и историята за политическата система на Република Словения в началото на XXI век, считам, че социалноикономическото и политическо развитие на страната, в т.ч. периода от Държавата на словенци, хървати и сърби през 1918 г. до разпадане на Социалистическа федеративна република Югославия през 1991 г., оценяван от словенски изследователи като грешка в историческото развитие, има определяща роля за спецификата на основни структурни звена на словенската политическа система днес. Особеностите на мултиетническото съжителство, политическото взаимодействие между словенци, хървати, сърби, черногорци, босненци и македонци в рамките на различни държавни формирания и политически режими /т.е. променливи величини/ оказват по-силно влияние върху политическия процес на Република Словения, отколкото отделно взетите география и история на страната до началото на XX век. Без да подценявам ролята на постоянните величини, каквито са географията и историята, придавам по-голяма роля на променливите фактори в политиката. Само по себе си, отделно взето, значението на географското положение и историческото минало на Словения клони към нула. Едва когато тези две предпоставки се обединят със субекти на трите структурни звена на политическата система – управляващи, управлявани и

²¹⁰ Политика, Београд, 22.09. / 28.09.1997 г.

опосредстваща зона, става ясно тяхното положително или отрицателно значение за политическия процес.

1. Географско положение и историческо минало извън Османската империя

Република Словения е първата бивша югорепублика, която получава международно признание като самостоятелна държава. Тя заема най-западната част на бивша Югославия с територия 20.2 хил. кв. км и население 2.02 млн. души. Граничи с Италия, Австрия, Унгария и Хърватия.

Като постоянен фактор на политическата система географското положение на Словения я прави априори „неравнопоставена” с другите балкански страни. Непосредствената близост до „стари” демокрации в Западна Европа има пряко влияние върху етапа на политическа демокрация, недостигнат от мнозинството балкански държави. Заедно с Италия, Словения може да бъде възприета като културна, икономическа и политико-административна граница между Източна и Западна Европа. Постоянна, нематериална предпоставка на словенската политическа система е нейната история. Тя дава основание за извода, че за разлика от останалите балкански страни Словения не е била османизирана – благоприятно условие за липсата на ориенталски елементи в нейния политически процес и култура.

През V и VI век днешните словенски земи са изложени на нашествия на хуни и германски племена при техните набези в Италия. След напускане на последното германско племе, лангобардите, което се прехвърля в Италия през 568 г., тези земи са завладени от **славянски племена**, за които не се знае кога точно идват тук. В началото на IX век франките отнемат властта на местните славянски князе и ги заместват със свои графове.

През XIV век по-голямата част от словенските земи попада под властта на Хабсбургите. Техни силни съперници са графовете от Целие, словенска феодална династия от тези земи, която през 1436 г. получава титлата държавни князе. Последният представител на тази последна голяма словенска династия, имаща влияние върху европейската политика, умира през 1456 и техните многобройни и обширни имения стават собственост на Хабсбургите, които запазват контрола върху тази територия до началото на XX век. Мощната вълна на немската колонизация от XI век нататък към края на XV век свива територията, населена със словенци, до граници, малко по-големи от тези на съвременната словенска етническа територия. В началото на XVII век княжеският абсолютизъм и католическата църква унищожават протестантството и литературата на словенски език задълго замира.

Просветителското цивилизационно дело в Централна Европа, особено в хабсбургската монархия, има положително влияние върху словенския народ – ускорява икономическото развитие и създава условия за формиране на градско съсловие в Словения. На изборите през 1867 г. провинциалните словенски народни представители печелят мнозинство. През същата година възниква Австро-Унгария, разделена на две равноправни части. По-голямата част от днешната словенска територия остава в австрийската част на монархията, а областта Помурие преминава към унгарската част. Още през 1866 г. венецианските словенци гласуват за преминаване към Италия.

След поражението на Австро-Унгария и Централните сили, на 29 октомври 1918 г. хърватският Сабор в Загреб и словенският народен Сход в Любляна обявяват националното освобождение и създаването на независима Държава на словенци, хървати и сърби с център в Загреб. Опасността от страна на Италия, която окупира Словенското Приморие и Истрия, както и части от Далмация, а също и натискът от страна на сърбите за обединяване в обща държава, става причина на **1 декември 1918 г. Държавата на словенци, хървати и сърби да се обедини с Кралство Сърбия в Кралство на сърби, хървати и словенци, която от 1929 г. се преименува в Кралство Югославия.** Словенците считат сега това държавно формиране за историческа грешка, макар че тогава няма друга възможност, понеже италианската политика на пренебрегване решенията на великите сили представлява сериозна заплаха. По-голямата част от словенската нация остава в границите на югославската държава, която има автократично управление, но не се ползва от конституционна автономия. Въпреки това, поради компактното население и силното влияние на Словенската народна партия /възстановена през 1990 г./, застъпваща се за автономия, на практика словенците живеят в автономия, която законодателството не може да им отнеме. Словения се развива добре в културно и икономическо отношение. За вътрешнополитическия живот е характерно остро, но културно съперничество между консервативната християн-социална Словенска народна партия и Либерално-демократичната партия. От 1 март 1943 г., след подписване на Долomitската декларация, ръководната роля в Освободителния фронт на словенския народ поема Комунистическата партия на Словения, която в края на войната завзема цялата власт. След прекъсване на отношенията със Съветския съюз през 1948 г. и излизане от Коминформбюро – многостранния външнополитически орган на европейските социалистически държави през 1947 г., Югославия въвежда специфична форма на социализъм /определена от някои политолози като „по-мека“/, основана върху обществена собственост и самоуправление.

През 1954 г. Югославия сключва със САЩ, Великобритания, Франция и Италия Лондонско споразумение, според което територията на Триест се разделя на две: град Триест с пристанището е даден на Италия, а по-голямата част от областта е присъединена към Словения. От този момент нататък Словения е в рамките на СФРЮ и след нейното разпадане през 1991 г. се грижи за правата на словенското малцинство в Италия. Гаранциите на словенската държава за нейното национално малцинство в съседните страни са предмет на член пети, алинея първа от конституцията²¹¹. **Словения се развива динамично, особено след 50-те години на миналия век, когато е значително индустриализирана. След икономическа реформа и стопанска децентрализация в Югославия през 1965-1966 г. Словения развива основни елементи на пазарната икономика.**

Въпреки рестриktivното за частната инициатива социалноикономическо законодателство и административно-командната система на държавно управление, Словения запазва най-висок темп на икономическо развитие, по-добра професионална квалификация, трудова дисциплина и организация на труда.

Според конституцията на СФРЮ от 1974 г. Словения има политико-административна самостоятелност със собствен парламент /Скупщина/ и правителство /Влада/. Отношенията във федерацията имат изразен **конфедеративен елемент**, който словенските политици използват за разширяване на отношенията със Западна Европа /главно икономически/.

За конкретните възможности интересите на Словения и на другите републики да бъдат защитавани на ниво федерация свидетелства **структурата на общофедеративните държавни институции. Парламентът /Скупщината/ на СФРЮ има два Съвета /подобно на Камарите/. Горната камара /Съвет на републиките и автономните области/ включва по 12 делегати от парламентите на всяка република и по 8 делегати от парламентите на автономните области Косово и Войводина. В много случаи взаимодействието и съгласието между тях е много по-добро в сравнение с подобни структури в постюгославските държави. Практиката показва, че днешната Горна камара на Словения /Национален съвет/ не защитава по-добре интересите на общностите, които представлява, отколкото Горната камара на Скупщината в СФРЮ. Този извод е в подкрепа на извода на К. Попър, че демокрациите не са непременно с най-ефективни административни институции.**

Според член 286 от конституцията на СФРЮ Съветът на републиките и автономните области има право да приема закони след

²¹¹ Slovenia Constitution, Article 5/1/, p.2.

установено съгласие в следните сфери: парична система и емисия на пари; външна търговия; кредитни и друга форма на икономически отношения с чужбина; валутни резерви; митническа и немитническа защита; кредитиране на мероприятия по ускоряване развитието на слаборазвитите републики и автономни области²¹². В изброените сфери Словения открива възможност за по-свободни действия извън контрола на партията държава.

Долната камара на Скупщината – Съюзен съвет, който е истинският парламент /както е във всички двукамарни парламенти днес/, включва по 30 делегати от самоуправляващи се организации на всяка република и по 20 делегати от всяка автономна област²¹³. Както всяка Долна камара, Съюзният съвет приема бюджета на страната, регламентира вътрешната и външна политика; приема закони с изключение на законите, гласувани в Горната камара /Съвета на републиките и автономните области/; ратифицира международни договори; решава за мира и войната /чл. 285/.

Ако управляващият елит на Сърбия начело с президента Слободан Милошевич не бе отнел административно-политическата самостоятелност на Косово /конституцията на Сърбия от 1990 г. признава на областта само териториална автономия/, ситуацията в Косово нямаше да се радикализира по правнополитическа /сръбска/ причина. Стандартите на междуетническо и териториално-административно взаимодействие в СФРЮ съгласно конституцията ѝ от 1974 г. се използват от архитекта на Дейтънското споразумение Ричард Холбрук и от Специалния пратеник на Генералния секретар на ООН за Косово Марти Ахтисаари при изработване на вариантите за държавна самостоятелност на двете части от бивша Югославия, въпреки че и двамата оценяват тази практика като „тоталитарна и недемократична”. Днешната действителност в Босна и Херцеговина и в Косово е далеч от стандартите на междуетническо съжителство в СФРЮ – неизследван проблем на балканската политическа практика.

След смъртта на Тито през май 1980 г. представител на Словения е ротационен председател /президент/ на СФРЮ с едногодишен мандат в рамките на осемчленно Председателство /Президентство/ на федерацията. Представителите на автономните области Косово и Войводина имат същия статут и права както шестте федеративни републики. Словения и всяка друга република и автономна област развиват преки връзки с чужбина в области, определени със закон. Съответният текст гласи: ”Републиките и автономните области поддържат сътрудничество с органи и организации на други държави и с международни организации в

²¹² Конституция СФРЮ, Белград, чл. 286, с. 263.

²¹³ Пак там.

рамките на външната политика на СФРЮ и международните договори”²¹⁴. Разкрива се ниша на „консултативния авторитаризъм” /по Питър Лугу/, в която независимо от монопола на СЮК се развиват преки връзки между Словения и западните държави. Чрез външнотърговските връзки Словения реализира около една трета от общия стокообмен на СФРЮ. До отделянето си от федерацията тя произвежда една пета от brutния вътрешен продукт на СФРЮ макар да има минимален дял /2%/ в общия брой на населението ѝ от 23 млн. души²¹⁵. Фактичката самостоятелност на шестте републики, особено в икономическата сфера, предизвиква основателна дискусия сред икономисти и политици по въпроса федеративен или конфедеративен е пазарът на СФРЮ.

Непосредственото съседство с Италия и Австрия е благоприятно условие за развитие не само на пазарните механизми в словенската икономика, но и на политическите предпоставки за бъдещата полиархия. През 80-те години на ХХ век в Словения възникват първите алтернативни социални движения. Макар да се афишират като непартийни и неполитически /в онзи момент всеки опит за създаване на политическа партия или организация рискува да бъде преследван като антиконституционен/, тези движения са благоприятна хранителна среда на прехода от автократична към формално-полиархична политическа система²¹⁶.

Първото искане за държавна независимост на Словения поставя група интелектуалци през 1987 г. в брой 57 на списание „Нова ревия”. Искания за демократизация на политическия живот са причина за ареста на трима автори на политическия седмичник „Младина” и на един подофицер на Югославската народна армия /ЮНА/. Първите опозиционни политически партии възникват през 1988 г. и 1989 г., които в Майска декларация от 1989 г. настояват за суверенна държава на словенския народ. Най-активните от тях се обединяват в опозиционна коалиция ДЕМОС /Демократични опозиционни партии/²¹⁷, която печели първите демократични избори през 1990 г. Коалицията включва пет опозиционни партии, регистрирани през периода 1989-1990 г.: Словенски християндемократи, Словенска селска партия, Партия на зелените, Социалдемократически съюз на Словения, Словенска партия на занаятчиите.

²¹⁴ Конституция СФРЮ, ..., чл. 271, с. 239.

²¹⁵ Чавдарова, М. Външноикономическа политика на СФРЮ, В: Протекционизъм и конкуренция на Балканите през ХХ век, под ред. На Л. Беров, С., БАН, 1989, глава шеста.

²¹⁶ Повече по този въпрос от Антон Първанов в: Прелудия към епилога, Югокризата, Ив. Вазов, С., 1991, с. 64-74.

²¹⁷ На сръбски език „странка” означава „партия”.

През декември 1990 г. на всенароден референдум 88% от словенците подкрепят независимостта на страната. На 25 юни 1991 г. словенският парламент гласува Декларация за независимост на Словения и много закони, с които Словения поема компетенциите на федерацията върху своя територия. Този ден е обявен за национален празник на страната.

В съответствие с глава шеста от конституцията на СФРЮ, озаглавена „Народна отбрана“, Югославската народна армия /ЮНА/ обявява война на Словения, която продължава десет дни. Военнополитическото ръководство на югославската армия търси баланс между текста на конституцията, според който „въоръжените сили на СФРЮ защитават независимостта, суверенитета, териториалната цялост и установения с съответствие с конституцията обществен строй в страната“²¹⁸, и стремежа да не се пролива кръв сред войници и граждани. То нарежда на войниците, снабдени само със стоп-патрони, да не стрелят. Жертвите от войната, наречена от политолога Виктор Майер „квазивойна“²¹⁹, са 74 войници на югославската армия, убити от словенската териториална отбрана, разграбила казармите на ЮНА²²⁰.

Задължителното включване на гражданите в програмата на териториалната отбрана, организирана на всяко работно място, е специфична характерна черта на югославската отбрана включително в Словения. Тя е регламентирана със закон в съответствие с член 239 от конституцията на СФРЮ, според който „чрез териториалната отбрана се организира всенародната съпротива в случай на нападение срещу страната“²²¹. В междинна правно-политическа ситуация словенските граждани използват този текст, за да защитят независимостта на Словения от ЮНА, а войниците на ЮНА – за да защитят териториалната цялост на СФРЮ от словенския сепаратизъм. Принос за избягване на военен сблъсък и кръвопролитие имат военният министър Велко Кадиевич /мюсюлманин по национална принадлежност/ и други политици, които не се възползват докрай от чл. 240. „Привидната“ война приключва на 7 юли 1991 г. с Брионска декларация, с която колективното президентство на СФРЮ признава независимата държава Словения.

Отказът от насилие на министър Велко Кадиевич в словенската „квазивойна“ не го спасява от обвиненията на Хърватия. През 2007 г. Република Хърватия отправя искане до Русия за неговото екстрадиране, тъй като го смята за отговорен за военните престъпления, „извършени по

²¹⁸ Конституция СФРЮ, чл. 240, с. 221.

²¹⁹ Europäische Rundschau, 1997, 3, S. 12.

²²⁰ Нова Македонија, 24.11.1991.

²²¹ Конституция СФРЮ, чл.239, с. 220.

време на борбата на Хърватия за независимост от Югославия”²²². Няма международно право, което би могло да отсъди вярно в този случай. Налага се да се обърнем към „божественото правосъдие вътре в нас”, анализирано от Хуго де Гроций през Тридесетгодишната война.

Този момент в историята на бивша Югославия е изключително важен за развитието на постюгославските държави. В различни варианти той възниква и в други бивши социалистически страни при техния преход от автократия към полиархия. Държавни институции на автократичната политическа система, имащи законово основание да приложат сила чрез репресивния си апарат срещу субекти на масова социалнополитическа активност, не се възползват от него и не упражняват насилие срещу тях. Неизползването на сила е характерно за разумни управляващи, които съзнават, че при мащабни социални катаклизми ефектът на репресивния политически контрол оставя трайна следа в историческата памет на народа. Това действие няма как да е записано в документите на съществуващата автократична система, която се стреми към своето запазване. Добре е, когато съзнание за ненасилие имат и двете страни на конфликта – управляващи А и управлявани Б, но решаващ в случая е отговорът на управляващите. Мирният преход се оказва невъзможен /”висока летва”/ за политическия елит на Хърватия, Босна и Херцеговина и Сърбия, което допринася за налагане на социалнополитическа промяна по насилствен, а не по мирен, еволюционен път. Подобно политическо поведение, за което съществуват конституционни и законови аргументи, се оказва в крайна сметка историческа грешка. Франьо Туджман, Алиа Изетбегович и Слободан Милошевич отговарят неправилно на въпроса, задаван на Конфуций: ”Ако трябва да се лишите от едно от трите най-важни неща за управлението на народа /храна, оръжия и доверие/, кое ще е то?”. Учителят отговаря: ”Оръжията”²²³.

Първите президенти на независимите постюгославски държави Словения и Македония – Милан Кучан и Киро Глигоров, са последните лидери на комунистическите партии в двете бивши югорепублики. Те не са подложени на лустрация от субектите на полиархията, не защото действат различно от останалите комунистически секретари в периода до 1990/1991 г., а защото с лични и професионални качества съдействат Словения и Македония да изпълнят критериите на Комисията „Бадинтер” за държавна самостоятелност. Става въпрос за политически лидери, които в критични моменти на прехода от автократия към полиархия задават верни ориентири. Признанието на лидерството по обратната връзка с

²²² www.setimes.com. 19.11.2007

²²³ Конфуций, цит. по Янков Г., Политологичната мисъл от древността до наши дни, С., 2001, с. 50.

управляваните е в основата на двата президентски мандата, които Кучан и Глигоров печелят без конкуренция.

В края на 1991 г. избраната от Европейски съюз комисия „Бадинтер“ определя три изисквания, които бившите югорепублики трябва да изпълнят, ако желаят политическа самостоятелност: демократични институции, пазарна икономика и защита правата на малцинствата.

Комисията предлага на Европейския съвет само Словения и Македония за международно признаване. На другите републики препоръчва допълнителни усилия в отбелязаните сфери. Ако Македония имаше външна подкрепа, каквато Хърватия получава от Германия и Австрия, със сигурност щеше да бъде призната за самостоятелна държава заедно със Словения. Влиянието на външния фактор измества Македония от експертното предложение на Комисия Бадинтер и на нейно място Хърватия получава признание за независима държавност. „Ich muss“ /Аз трябва да го направя/²²⁴, отговаря Хелмут Кол на репликата на френския президент Франсоа Митеран срещу благосклонното отношение към Хърватия, която има съществени забележки от Комисията относно защитата на малцинствени права в райони, населени с компактни маси сърби.

2. Етнически най-хомогенна постюгославска държава

Според преброяването през 2002 г. мажоритарната етническа общност в Словения заема 87.9% от общия брой на населението 2.02 млн. души. Най-многобройни сред малцинствата са хървати – 2.8% и сърби – 2.4%. Следват Мюсюлмани²²⁵ – 1.4%, унгарци – 0.4%, италианци – 0.2%, черногорци – 0.2%, македонци – 0.2%, немци – 0.2% и други – 4.4%. Около две трети от словенците заявяват принадлежност към католицизма²²⁶.

В конституцията на Словения, приета през декеври 1991 г. и променена три пъти досега – през 1997 г., 2000 г. и 2003 г., понятието „малцинство“ се използва само по отношение на словенското национално малцинство в съседни страни. Спрямо немажоритарните етнически групи в страната се използва понятието „общност“. Едновременната употреба на

²²⁴ Europäische Rundschau, 1997, 3, S. 11.

²²⁵ Национална принадлежност „Мюсюлмани“ се изписва с главна буква, което означава, че става въпрос за граждани на Босна и Херцеговина, превърнали религията в национална принадлежност в съответствие с решение на СФРЮ от началото на 60-те години на XX век. Изписването на думата „мюсюлмани“ с малка буква означава принадлежност към исляма без индикация за етнос и нация.

²²⁶ www.en.wikipedia.org/wiki/slovenia, 26.08.2006.

двете понятия се открива в текста на член пети: "Върху своята територия държавата защитава основните човешки права и свободи. Тя гарантира правата на италианската и унгарска национална общност. Същото се отнася и за словенските национални малцинства в съседни страни, както и за временно работещите в чужбина. Целта е да се укрепят връзките им с майката-родина"²²⁷. Същият двоен стандарт е характерен и за други балкански страни. Обща е тенденцията броят на чуждите национални малцинства в държавата умишлено да се намалява, а броят на собствените национални малцинства, които живеят на територията на съседни страни, да се увеличава. Целта е да се избягва искане за колективни етнически права върху собствена територия и да се мотивира същото искане върху територията на съседна държава.

Цитираният член пети от конституцията регламентира защитата само на две национални малцинства в Словения – унгарци и италианци. В граничните области с Италия и Унгария езикът на малцинството се обявява за втори официален език след словенския. Културните и политически права на двете малцинства са разработени подробно в член 64 от конституцията: „/1/ Италианската и унгарска общности в Словения имат право да ползват своите национални символи, да развиват икономическа, културна и научна дейност с цел запазване на своята национална идентичност в т.ч. в медиите. /2/ Тези две общности имат право да се обучават на майчин език и да поддържат връзки с майката-родина. Държавата ще оказва материална и морална подкрепа при реализация на тези права. /3/ Двете национални общности са представени пряко в Долната камара на парламента – Drzavni zbor"²²⁸. Със своите 0.4% и 0.2% от населението на Словения унгарци и италианци не са в състояние да преодолеят 4%-я парламентарен праг, но по право получават две депутатски места в парламента. Двете малцинства имат право на вето върху закони, които третират малцинствени права. Употребата на унгарски и италиански език като служебен, наравно със словенския език, е предмет на член 11.

Подобни права не се предвиждат за други малцинства в Словения, включително за най-многобройните – хървати – 2.8% и сърби – 2.4%, индикация за двустранните проблеми в отношенията на Словения с някои от постюгославските държави. Особено напрегнати са те с Хърватия и Сърбия до края на 90-те години преди взаимното признаване и установяване на дипломатически отношения. Продължава граничният проблем с Хърватия в риболовната зона Хотиза на Пиранския залив, напомнящ на херинговата война /cod war/ между Норвегия и Исландия в началото на 70-те години.

²²⁷ Slovenia Constitution, Article 5, p. 2.

²²⁸ Ibidem, p. 8-9.

Сянка върху толерантността и добрия имидж на словенския управляващ елит хвърля национализмът на някои политически партии, реанимирал във връзка с приемане на Закона за гражданството. Той изключва възможност за двойно гражданство между Словения и постюгославските държави, но го допуска с държави извън бившата федерация. Конституционният текст по този повод е лаконичен: "Словенското гражданство се регулира със закон" /чл. 12/. Представители на малцинствата, които желаят да получат словенско гражданство, минават тежък изпит, за да докажат че владеят официалния словенски език и културноисторическите традиции на словенския народ. Във връзка с членството в НАТО и ЕС Словения променя конституционни и законови текстове, както и международноправни споразумения по малцинствената проблематика. Няма да е пресилен изводът, че въпреки всички поправки и допълнения на правната уредба, Словения и другите постюгославски държави са далеч от широко регламентирани права и свободи на малцинствата в конституцията на СФРЮ от 1974 г.

Без да отричаме практиката на малцинствена асимилация включително на българите в Западните покрайнини, има основания за признанието, че в сравнение с други бивши социалистически държави гражданите на СФРЮ имат по-широки права и свободи в т.ч. правото да пътуват отвъд „желязната завеса". Член 170 от конституцията на СФРЮ регламентира свободата на всеки гражданин да определя сам своята национална принадлежност, т.е. принадлежността към нация или малцинство, свободата да изразява националната си култура и свободата да ползва майчин език и писменост. За антиконституционна и наказуема се обявява всяка пропаганда или политика на национално неравенство, както и всяко разпалване на национална, расова или религиозна омраза и нетърпимост. В съответствие с член 171 малцинствата имат право да ползват майчиния си език и писменост при реализация на своите права и задължения, в т.ч. при взаимодействие с държавните органи и организации. Свободата на вероизповеданието е предмет на член 174. Тя е отнесена към личните свободи на човека. Религиозните обединения са отделени от държавата и са свободни в своята религиозна дейност. Те могат да учредяват училища за подготовка на свещенослужители. Антиконституционна е злоупотребата с религия в името на политическа цел. Обществено сдружение може да оказва материална помощ на религиозно движение.

В началото на 90-те години на ХХ век във връзка с отделянето на Босна и Херцеговина в самостоятелна държава, а по-късно и при определяне статута на автономна област Косово става ясно, че още от 60-те години широките конституционни права и свободи за дейността на религиозни сдружения се използват за оказване на външна подкрепа на

мюсюлманската общност, която се стреми към пълна реализация на правото на самоопределение до отделяне в самостоятелна държавност.

Малцинствени и териториални проблеми в отношенията на Словения с Хърватия и Сърбия ограничават възможностите за разширяване на двустранното икономическо сътрудничество – област, в която Словения има изразен интерес след разпадане на големия общоюгославски пазар. Визите, високите мита и административните търговски бариери принуждават външноикономическите субекти на Словения да търсят партньори извън района, което често намалява ефективността на стокообмена.

Проблеми в словенско-хърватските отношения възникват поради решения на Европейската комисия, които не отчитат спецификата на общата граница. Тя, за разлика от останалите държавни граници на Словения, е бивша **вътрешна /административна/** граница в рамките на СФРЮ. Заради включване на Словения в Шенгенското пространство много мостове над граничната река Сутла се разрушават. Само в община Хум на река Сутла изчезват осем моста, които до този момент улесняват живота на словенци и хървати от двете страни на границата. Възраженията във връзка с този случай са най-малко две: **първо**, не е комплимент за ЕС, че разрушава мостове с държава, с която води преговори за пълноправно членство и вече са затворени 18 преговорни глави; ще се наложи да ги изгражда отново след включване на Хърватия като пълноправен член в съюза; **второ**, колкото и благородни да са намеренията на съюзите, в т.ч. ЕС, в крайна сметка те остават конфронтационно средство за външна сигурност.

Споделям заключението на професор Георги Стефанов, че **„съюзите са предназначени да произведат своя ефект²²⁹ преди всичко навън, към трети страни, които не са техни членки”**. Селективното прилагане на неделимостта на сигурността към определени райони, пък били те и най-демократични, е практически невъзможно. Сигурността е неделима в рамките на целия, взаимнообвързан свят. Изключиш ли само част от него и я оставиш извън своя съюз /out of area/, тя може да направи живота на изключващите я международни субекти несигурен.

²²⁹ Стефанов, Г., Теория на международната сигурност, С., Сиела, с. 236.